

DİN PSİKOLOJİSİ ve MANEVİYAT ALANLARINDA ÖLÇÜM*

Güncel Durum ve Değerlendirme

Peter C. HILL
Çev. Mustafa ULU
Yrd. Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
mustafaulu@erciyes.edu.tr

Öz

Psikolojinin ilk dönemlerinden itibaren araştırmacılar sosyal olguları ve bunlar arasında da en önemli yere sahip olan din ve maneviyat konularının duygu, düşünce ve davranış üzerine olan etkilerini araştırabilmek için ölçme faaliyetine girişmişler ve çok sayıda ölçek geliştirmişlerdir. Günümüzde konu ile ilgili büyük bir literatür oluşmuş ve ölçekleri değerlendirebilmek için istatistik bilimindeki gelişmelere paralel olarak alanda çeşitli psikometrik teknikler geliştirilmiştir. Bu çalışmada Hill, ilk olarak ölçüm paradigmasına değinerek mevcut durumun genel bir görünümünü ortaya koymaya çalışmıştır. Sonrasında ise alanda yaygın bir kullanıma sahip ölçekleri 12 başlık altında gruplandırmış ve ölçeklerin teknik özellikleri ile ilgili değerlendirmelerde bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Ölçüm, Din, Maneviyat, Psikoloji ve Ölçekler.

MEASUREMENT IN THE PSYCHOLOGY OF RELIGION AND SPIRITUALITY **Current Status and Evaluation**

Abstract

Since the early days of psychology researchers have tried to measure social phenomena and especially religion and spirituality which are the most important topics among them to determine their effects on behaviors, emotions and thoughts. They have developed a lot of measures. Today there is a large literature related these topics. Therefore various psychometric techniques have been developed to evaluate the scales in the field in parallel with statistical development. In this work Hill tries to exhibit overview of the current situation by touching paradigm of measurement firstly. Then he divides measures have been used widely into twelve categories and evaluates them in terms of technical features.

* Editörlüğü Raymond F. Paloutzian ve Crystal L. Park tarafından yapılan **“Handbook of the Psychology of Religion and Spirituality”** isimli kitabın Peter C. HILL tarafından kaleme alınan **“Measurement in Psychology of Religion and Spirituality”** başlıklı üçüncü bölümünün tercümesidir.

Keywords: Measurement, Religion, Spirituality, Psychology and Scales.

Emmons ve Paloutzian (2003) günümüzde din psikolojisinin kendilerinin “manevi ve dini olgunun değeri hakkında indirgeyici olmayan varsayımlarda bulunulurken çok düzeyli analizlerdeki verinin öneminin farkına olunması” (s. 395) şeklinde tanımlandıkları ve *çok boyutlu disiplinlerarası paradigma* olarak isimlendirdikleri kavrama dahil olduğunu ileri sürerler. Aslında Emmons ve Paloutzian, çağdaş dini ve manevi araştırma eğilimini tanımlamış ve çalışmalarının, değerlerin ve tekniklerin egemen takımıydı olduğunu iddia etmişlerdir. Bununla birlikte paradigmatik değişim, bazı mevcut paradigmanın faydalı özellikleri tamamen kullanılıncaya kadar alana iyi bir şekilde hizmet etmek zorunda olduğunu telkin etmektedir (Kuhn, 1970). Gorsuch (1984) *American Psychologist* dergisinde yayınlanan son derece etkili makalesinde, dinin bilimsel olarak çalışılmasındaki paradigmanın ölçüm yöntemlerinden biri olduğunu iddia etmiştir.

A. Dini ve Manevi Ölçümün Güncel Durumunun Değerlendirilmesi

1. Ölçümün Artıları ve Eksileri

Gorsuch (1984), ölçüm paradigmasının başarısının din psikolojisine hem artıları hem de eksileri olduğunu savunmuştur. Güvenilir ölçme yeteneğinin halen gelişmekte olan sağlık ve olgunluk alanlarının önemli bir göstergesi olduğu açıktır. Ayrıca din psikolojisinin ölçüm çağı boyunca üretilen araçlar, Gorsuch’un deyimiyle “orta derecede etkili” ve “din psikolojisindeki herhangi bir görev için ancak yeterli değişiklik ile uygulanabilir” (s. 234). En azından din psikologlarının ölçüm sorunlarıyla ilgili uzun süredir devam eden ilgiye sahip oldukları gerçeği, devam eden ilginin ölçüm sorunlarına yoğunlaşacağı (ve yoğunlaşması gerektiği) izlenimini uyandırır (örneğin Paloutzian & Park, 1. Bölüm, bu cilt; Zinnbauer & Pargament, 2. Bölüm, bu cilt; ayrıca bkz. Hill & Pargament, 2003). Bu kapsamda ölçüm paradigması meselesi din psikolojisine iyi gelmiştir.

Ancak Gorsuch (1984), aynı zamanda ölçüm başarısının, böyle bir başarının ölçüm nesnelere değil de ölçmenin bizzat kendisini destekleyebileceği konusunda eksi bir tarafının da olabileceğini bize hatırlatmaktadır. Sonrasında Gorsuch (1988), şimdi din psikolojisinin, kavramsal olarak saf ölçü için ölçüm paradigması arayışının ötesine geçme zamanının geldiğini

ifade eder. Bazen bu tür uyarılar, günümüzde çok boyutlu disiplinlerarası odağa kayan paradigma aşamasının ayarlanmasına yardım eder.

Başka bir makalesinde yine Gorsuch (1990), araştırmacıların aşağıda belirtilen dört maddeden birine açıkça ihtiyaç duyuncaya kadar yeni ölçekler geliştiremeyeceğini belirtir: 1. mevcut ölçekler psikometrik açıdan görev için yeterli değildir; 2. kavramsal ve teorik sorunlar, mevcut ölçeklerin düzenlenmesini gerektirir; 3. mevcut ölçekler, belirli bir klinik örneklem grubu için kullanışlı değildir; ya da 4. belirli yapılara uygun olan ölçekler yoktur. Aslında yukarıda ikinci kriter olarak listelenen mevcut ölçeklerin düzenlenmesi, bu genç ve gelişen alanda daha önce de ifade edildiği gibi özellikle insanların dini anlayışları değişim geçirmeye başladığından beri bazen gereklidir. Dahası klinik örneklem grubu için tasarlanan dini ve manevi ölçekler (üçüncü kriter) oldukça azdır ve bu örneklem grubu için yeni ve gözden geçirilmiş ölçekler gerekli olabilir. Kesinlikle dördüncü kriter'in din ve maneviyatın özel yeni ölçekler için gerekli olduğu ve diğer değişkenlere de sahip olabilecek belirli fonksiyonel ve operasyonel ilişkiler vardır (örneğin stres yaratan etkenlerle dini olarak başa çıkma). Ancak beklenenden fazla bir şekilde Gorsuch'un tavsiyesi, büyük oranda ihmal edilmiştir ve bazen gereksiz yere diğer ölçekleri kopyalayan bazı yeni ölçekler geliştirilmiştir. Aslında Hill ve Hood'un (1999) yayına hazırladığı 125 ölçeği inceleyen kaynaktan beri muhtemelen bazı koşullar altında da oldukça gereksiz olan birçok yeni ölçek (bazıları da bu bölümde tartışılan) geliştirilmiştir.

Din ve maneviyat çalışmalarının, günümüzde sadece ölçüm sorunlarına odaklanan noktanın ötesine geçtiği ve halihazırda mevcut olan araçları çeşitli araştırma alanlarına uygulamaya hazır olduğu kesinlikle ifade edilebilir. Bundan dolayı yeni dini ya da manevi ölçeklerin geliştirilmesi gerektiğini kimse söyleyemez aksine mevcut ölçeklerin çoğundan istifade edildiği ve araştırmacıların, dini ve manevi yapıların büyük çoğunluğu için yeterli ölçekler bulabildiği söylenebilir. Böylece araştırmacılar, yeni ölçekler geliştirmek ve uygulamaktansa, eğer gerekliyse mevcut değerlendirme araçlarını düzenleme konusunda cesaretlendirilirler. Miller (1998), bağımlılık araştırmalarında dini ve manevi bileşenleri kapsayan deneysel çalışmaların nadirliğini ifade ederken, "bu durumun ölçüm aletlerinin doğru bir şekilde kullanılmayışından kaynaklandığını" belirtir (s. 980).

2. Ölçüm Sorunları ve Avantajları

Hakkında konuşulacak şey ölçüm başarısının göstergesi ise, bu konu tartışılmalıdır. Ölçeklerin çeşitliliğinin, dindarlığın ölçülmesi konusunda oldukça iyi işler yaptığı doğruyken, müşterek olarak onlar, sınırsız ve eksiksiz değildir. Bu sınırlamaların bir kısmı, doğal olarak dini ve manevi bileşenlerin karmaşık doğasından; diğer eksiklikler de bilimsel topluluğun sorumluluğundan kaynaklanır. Neyse ki araştırmacılar, bu eksikliklerin birçoğunu ifade etmede sistematik gelişme göstermişlerdir.

a. Kavramsal Açıklık

Ölçüm paradigmasında eksik olan şey, daha güçlü kavramsal temellerle birlikte daha sistematik araştırma programları gerektirmenin bir sonucu olarak alana tutarlılık sağlayacak kavramsal ya da teorik odaklardır (Hill & Pargament, 2003; Kirkpatrick & Hood, 1990). Geçmişten günümüze din psikolojisinde en önde gelen araştırma yapısına dikkat edelim: Allport'un (1950) içgüdümlü-dışgüdümlü (I-E) dini yönelim modeli. Dinle önyargı arasında ilişki kurarak şaşırtıcı bulgular ortaya koyan Allport, yaşamdaki en büyük motive edici güç olarak *içgüdümlü inancı* yerleştirmekle dini motivasyon çalışmalarına teorik bir yapı kazandırır. İçgüdümlü inancı yaşamın merkezine yerleştirmek, kullanılan değil de yaşanan dinin oluşmasını sağlar. Allport, bunun tam tersinin de kişinin kendi sahip olduğu ilgiler ve diğer şeyler için bir araç olarak dini kullanma eğiliminde olmasının *dışgüdümlü inanç* motivasyonu olduğunu belirtir. Dışgüdümlü inancı yaşamın merkezine yerleştirmek ise, yaşanan dinden ziyade kullanılan dini meydana getirir. 1990'da iyi bir teorik başlangıca sahip olan fakat daha öteye geçemeyen çalışmalarında Kirkpatrick ve Hood, I-E modelin "teorik olarak etkinliğini kaybettiğini ve din psikolojisi hakkında bize gerçekten çok az bilgi verdiğini" iddia etmişlerdir (s. 442). Problem, sonraki gelen bilimsel çabaların çoğunun, temel teorinin yeterli şekilde bu çabayı geliştirme garantisi vermemesine rağmen bütünüyle ölçüm konularına harcanmasıdır.

İyi bir teori yönelimli araştırmanın altyapısal önemini hiçkimse yeterli şekilde vurgulayamaz. Dini ve manevi araştırmaların geniş çeşitliliğine rağmen, bunların çok azı psikolojinin ana yapısında iyi bir şekilde oluşturulmuş teorik modellerden meydana getirilmiştir. Neyse ki biz, başa çıkma psikolojisi (Pargament, 1997; Pargament, Koenig, & Perez, 2000); bağlılık teorisi (Kirkpatrick, 1992, 1995); gelişim psikolojisi (Fowler, 1981); motivasyon teorisi (Emmons, 1999); kişilik teorisi (Paloutzian, Richardson, & Rambo, 1999) ve hem duygu (Hill, 1995, 2002) hem de biliş (McIntosh, 1995) çalışmaları gibi konularda din ve maneviyat değişkeni hakkında daha

büyük uygulamaları görmeye başlıyoruz. Bu çalışmaların bazıları (başta çıkma olarak din ve bağlılık olarak din gibi), deneysel açıdan faydalı araştırma programları sağlarlar. Diğer araştırma programları, gelişimin ilk basamağındadırlar. Ancak bu programların başarısının anahtarı, verimsiz ölçekler olmaksızın onlardan üretilen teori ve fikirlerin kapsamlılığıdır.

b. Örneklemenin Temsil Edilebilirliği

Psikolojideki araştırmalar uzun süredir temsil yeterliliği olmayan örneklemelerden, en önemlisi de bir bütün olarak genel nüfusa oranla daha genç ve daha iyi eğitilmiş (dini tecrübedeki iki değişkeni yoğun bir şekilde içeren) kolej öğrencilerinin kolaylıkla ulaşılabilen örneklemelerinden muzdariptir. Din psikolojisinde kendisine özgü ölçme araçlarının geliştirilmiş olduğu örneklemeleri de içeren örneklem seçimi, bu hastalığa karşı bağışıklığa sahip değildir. Bu temsil problemi, incelenen dindarlık literatüründe bulunan örneklerin çoğunluğuna Protestanlığın egemenliği gerçeği ile daha da karmaşık hale gelir (Gorsuch, 1988, 1990; Hill & Hood, 1999). Bu egemenlik demografik açıdan (en azından Birleşik Devletlerde tarihsel olarak) anlaşılabilirken, daha çoğulcu nüfusa ölçek uygulamak istenildiğinde bu durum yine de problematiktir. Bunun tam aksine eğer bir kişi maneviyat ölçeği (özellikle teistik olmayan ya da transpersonel maneviyat şeklindeki) geliştirmekle ilgilenirse, “geleneksel olarak” *yetersiz* oranda temsil edilen dindarların (kendilerini Protestan, Katolik, Yahudi, Rum Ortodoks vb. olarak tanımlayan insanlar gibi) özellikle araştırmacı (Kuzey Amerikalılar gibi) geniş nüfusu temsil edecek bir ölçeğe ihtiyaç duyduğunda bu durumun Protestanların *aşırı* oranda temsil edilmesi ile eşit oranda problematik olması önem kazanır.

c. Kültürel Hassasiyet

Aynı zamanda dindarlık ölçekleri, bazen yeterli örneklem temsili problemi (test süreci ile ilgili olarak kültürel sorunları incelemek için bkz. Sandoval, Frisby, Geisinger, Ramos-Grenier, & Scheuneman, 1998) ile ilgili açık bir kusura sahip olan kültürel değişkenlere (Chatters, Taylor, & Lincoln, 2002) karşı hassasiyet göstermez. Elbette ki dini ve manevi bakışaçılarında, bağlılıklarda ve uygulamalardaki farklılıklar çoğunlukla kültürel faktörlerle ilişkili olacaktır ve böylece temsil problemi sadece Protestanlığın *aşırı* oranda temsil edilmesi değil, aynı zamanda beyazların, orta sınıfın, Birleşik Devletlerin ve bazen de tek bir cinsiyetin *aşırı* oranda temsil edilmesinde olacaktır. Hill ve Pargament (2003), Afrika kökenli Amerikalıları incelenirken Amerikan Protestanlığında bile –muhtemelen bütün etnik

gruplar içerisinde en Protestan olanı- kültürel duyarsızlığın varlığının ispat edildiğine dikkatleri çekmişlerdir. Bazı ölçek soruları doğrudan saldırganken, muhtemelen daha genel hata, ilgisiz konulara (ya da ikinci derecede önemli olan konulara) yapılan vurgudur veya çok önemli olan konuların (topluluk hizmetlerinin güçlü ahlaki değerleri [Ellison & Taylor, 1996] ve Tanrı ile karşılıklı olarak iyilik yapma düşüncesi [Black, 1999] gibi) vurgulanmamasıdır. Batılı olmayan dini gelenekler için yeni ölçekler oluşturulmasına ya da mevcut ölçeklerin düzenlenmesine çalışılırken kültürel hassasiyet ihtiyacı daha da belirgin bir şekilde ortaya çıkar (Hill & Pargament, 2003).

Maneviyat ölçeği geliştirmeye çalışan araştırmacılar için belirli dini geleneklerle bağlantı içinde olmak normaldir. Elbette ki düşünce, bu şekildeki ölçümün karşıt dini geleneklerde kullanılabilmesidir ve aynı zamanda kendilerini manevi fakat dinsiz olarak görenleri belirleyebilecek değerde olmasıdır. Böyle bir yaklaşım, belirli geleneklerle ilgili anlam ve bazen de fonksiyon konularına odaklanmaksızın genel manevi tecrübenin doğru bir şekilde değerlendirilebileceğini ve böylece çoğulcu bir cehaletin başka kültürel duyarsızlıklardan farklı olmadığını kanıtlayacağını varsayar. Ancak hala karşıt geleneklere (muhtemelen manevi fakat dindar olmayan nüfusa da) genelleştirme gibi belirli dini ve manevi işlevsel karakteristikler ve bu genelleştirilen işlevlerin tanımlanması adına değer kazandıracaktır. Genel yaklaşıma ilişkin şüphelerden biri olan Moberg (2002), böyle bir ölçümü meydana getirmenin “her dini ve felsefi atmosferdeki gerçeğin, gökkuşağının ayağı altındaki efsanevi altın sandığını elde etmek kadar zor elde edilebileceğini ontolojik olarak kabul etmek” olduğunu ileri sürer (s. 58). Fakat yine de onun “beklenmedik şekilde insanın manevi tabiatı, manevi sağlığı ve olgunluğunu artıran araçlar hakkında çok geniş bir anlayış sağlayabileceğini” kabul eder (s. 58). Açıkçası bu konudaki en net çözüm, daha da geliştirilebilen paralel özel bir geleneğin ölçeklerinden, genele (ya da belirli bir geleneğe) ait ölçeklerden, belirli bir geleneğe (ya da genele) ait ölçeklerin geliştirilebilmesini sağlamaktır.

d. Aralıksız Araştırma Programları

Alandaki en önemli problem, standartlaşmış ölçeklerde kullanılacak aralıksız araştırma programları geliştirmekteki başarısızlıktır. Batson’ın (Batson, Schoenrade, & Ventis, 1993) dini araştırmalar hakkındaki kapsamlı araştırma programı, Hood’un (1975, 1995, 1997) *Mistisizm Ölçeği* ile gerçekleştirdiği araştırma, Pargament’in (1997) program olarak kullandığı dini başa çıkma ölçekleri ve bazen özellikle de geniş ve farklı geleneklerin

içgüdümlü-dışgüdümlü yönelim ölçekleri (detaylı bilgi için bkz. Donahue, 1985 ve Hood, Spilka, Hunsberger, & Gorsuch, 1996) ile incelenmesi gibi dikkat çeken istisnalar olsa da, ölçümlerin çoğu kendi orijinal gelişimlerinin ötesinde sadece birkaç çalışmada kullanılmıştır.

Devam eden sistematik araştırmaların olmayışı için en azından üç neden sunulabilir. Öncelikle, din ve maneviyat hakkında açık bir kavramsal anlayış olmaksızın, aralıksız araştırma programları üretmek ve devam ettirmek çok zordur. Daha önce belirtildiği gibi din çalışmaları, güçlü teorik desteklere sahip değildir. İkinci olarak, din araştırmaları için neredeyse son dönemlere kadar kaynak mevcut değildi. Üçüncü olarak da kaynaklıktan dolayı çoğu dini araştırma, diğer araştırma konularındaki bağlam içerisinde yürütülmüştür ve çoğunlukla din “eklentisi” değişken olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak, din ölçümleri çoğunlukla özensiz, sıklıkla da genel dini tanımlama ya da kiliseye devam etme gibi konularda tek soruluk ölçeklerden oluşmaktadır (bkz. Larson, Swyers, & McCullough, 1998). Elbette ki tek soruluk ölçekler daha az güvenilirdir, daha çok ölçüm hatasını içerirler. Tek soruluk ölçekler, küçük kelime değişikliklerinden oldukça etkilenir, özellikle karşılaştırmalı kültür uyarlamaları ya da karşılaştırmaları için problematiktir (Braithwaite & Scott, 1991) ve bundan dolayı ancak son çare olarak kullanılmalıdır.

Din psikolojisindeki ölçekler, sistematik araştırmaların eksikliğini bedelini ödemiştir. İlk olarak ölçek geçerliliği konularının değerlendirilmesi zordur. İkinci olarak, ölçeklerin çoğu için normatif verilerin faydasızlığı ve güvenilir verilerin yokluğu bir sorun yaratmaktadır. Yalnızca araştırma amaçları için kullanılacak ölçeklerde normların gerekli olmadığı açıkça tanımlanmasına rağmen, bu araçların psikometrik yeterliliğini tesis etmek için örnekler üzerinde düşünmek önemlidir. Ölçeklerin çoğu, özellikle de 1980’den önce yayınlananlar, kendi ilk oluşumlarının ötesinde kullanılamamıştır (bkz. Hill & Hood, 1999). Bu sebeple böyle durumlarda herhangi bir geçerlilik değerlendirmeleri ya da normatif veri genellikle tek bir örneğin üzerine kurulur. Neyse ki, alandaki araştırmaların son dönemde çoğalmasıyla özellikle de son 20 yıl içerisindeki dönemde geliştirilen bazı ölçeklerin tekrarlanan kullanımını görmeye başlıyoruz.

e. Bireysel Bildirime Dayalı Alternatif Ölçekler

Diğer araştırma alanlarının çoğundaki gibi din ve maneviyat ölçekleri de aslında yazılı bireysel bildirim güvenme eğilimindedir. Hill ve Pargament’in (2003) işaret ettiği gibi, diğer çalışma alanlarındaki bireysel

bildirimlerin iyi bir şekilde belgelenmiş sınırlandırmaları, dindarlığın detaylı olarak incelenmesini de kapsar: (1) Dinin ve maneviyatın bazı yönleri, onların kapalı uçlu sorularla ifade edilmeleri zor olduğu için yetersizce ölçülebilirler, (2) Din ve maneviyat özellikle sosyal cazibe eğilimine duyarlı olabilirler (Batson ve ark., 1993), (3) Ölçeklerin çoğu, çocukluk yeteneklerinin ötesindeki aşamaları, yetersiz şekilde eğitim gören ergenleri ve bazı klinik örneklem gruplarını yorumlamayı gerektirebilir, (4) Bazı yazılı ölçekler, sıkıcı ya da rahatsız edici olabilirler ve böylece muhtemel cevaplar önyargı ile verilebilir.

Bazı alternatif metodolojiler, halen dini araştırmacılar tarafından incelenmektedir: dinin önemi ve merkeziliğinin mutlak bir göstergesi olarak yanıt anında ölçülen tutuma erişilebilirlik (Hill, 1994); dini anlayışları değerlendiren resimler (Bassett ve ark., 1990) ya da dini başa çıkma (Pendleton, Cavilli, Pargament, & Nasr, 2002) ve bilgisayarlı tomografi gibi fizyolojik göstergeler (Newberg, d'Aquili, & Rause, 2001).

B. Bireysel Ölçekleri İncelenme Yaklaşımı

Bütün mevcut ölçekleri değerlendirmek, bu bölümün alanı dışındadır ve Hill ve Hood (1999) gerçekleştirdikleri incelemeler ışığında gereksiz olacaktır. Aslında makul oranda güçlü psikometrik özellikler gösteren umut verici çok sayıda ölçek (dört kriter temelinde tanımlanan ve aşağıda değerlendirilecek olan), Tsang ve McCullough (2003) tarafından tavsiye edilen din ve maneviyat kurumlarını inşa etmek için iki aşamalı hiyerarşik modelin kullanılmasıyla daha da belirgin hale gelmiştir. Her aşamada Fetzer Enstitüsü/Ulusal Yaşlanma Çalışma Grubu Enstitüsü (1999) tarafından din ve maneviyat hakkında tavsiye edilen her kategori kullanılmıştır. Alanda yeterli oranda veri olmayışı, her alanda umut vaad eden ölçeklerin kısa bir değerlendirmesini bile engellemektedir. Aslında her alandaki tavsiye edilen ölçekler, mümkün olduğu kadar azaltılarak ve anlamlı bir bütün halinde gruplandırılarak Ek 3.1'de listelenmiştir. Bu nedenle listelenen ölçekler, tam bir liste değildir fakat her alanı değerlendirmek için tasarlanan daha karmaşık ölçeklerin örnekleri gibi düşünülebilirler.

1. Aşamalı Yaklaşım

Tsang ve McCullough (2003), dinin, "kişisel özellik gibi niteliklerden aşırı şekilde soyutlanmış insanlar arasındaki geniş bireysel farklılıkları yansıtan daha üst organizasyon seviyeleriyle" aşamalı bir şekilde psikolojik alanı biçimlendirici olarak görülebileceğini ve onun vasıtasıyla da "ölçme amacının, bireyin nasıl 'dindar' bir kişi haline geldiği hakkında sonuçlar

çıkarılmamız için dini eğilim ya da kişilik özelliklerindeki geniş yaratılışsal farklılıkları değerlendirmek” olduğunu ifade ederler (s. 349). Bu üst düzey yaratılışsal organizasyon seviyesi (onların “I. Düzey” olarak isimlendirdikleri), diğer değişkenlerin çoğunun tahmin edilebileceği genel bir dini faktörü ölçmek için de kullanılabilir (Gorsuch, 1984).

Tsang ve McCullough (2003) tarafından önerilen alt düzey yaratılışsal organizasyon seviyesi ise, “insanların kendi dini veya manevi gerçeklikleri hakkındaki büyük bir ayrımı, dindar olmalarına sebep olan motivasyonları ve dinlerinin kendi dünyalarındaki problemleri çözme konusundaki açılımını açıkça ifade etmelerinden dolayı” (s. 349-350) onların “operasyonel düzey” olarak isimlendirdikleri aşamadır. Bu daha alt fonksiyonel organizasyon seviyesi (onların “II. Düzey” olarak isimlendirdikleri), sık sık genel dindarlık faktörünün alt boyutlarını değerlendirir ve bütün bir ilişkiyi görmek için daha özel değişkenleri tahmin etmekte faydalıdır. Dolayısıyla çok dindar insanlar, belirli stress yaratıcı konularla başa çıkma noktasında dini farklı şekillerde kullanabilirler. Aşamalı yaklaşımın her iki düzeyinin de birbirlerinden bağımsız olarak işlev yürütmediğini dikkate alarak Tsang ve McCullough düzgün bir şekilde dindarlığın genel tabiatının ve işlevsel operasyonlarının karmaşık olduğunu ifade ederler ve araştırmacıların önce II. düzey işlevsel ya da operasyonel değişkenleri incelemelerini önerirler. Ayrıca onlar araştırmacılar tarafından önce daha genel olan I. düzey dindarlık faktörünü incelenirse bu durumun operasyonel değişkenlerin daha genel kişisel özellik gibi niteliklerden ayrışmasına sebep olabileceğini ifade ederler. Tsang ve McCullough’un aşamalı yaklaşımı, din psikolojisinde kullanılan çok sayıda ölçümün incelenmesinde kullanışlı olabilecek faydalı bir ayrım sağlar.

Genel dindarlık kavramını kavramsallaştırma yollarının sınırlı sayıda olduğu göz önüne alındığında öyle görülüyor ki Gorsuch’un (1984) yeterli oranda kullanılabilir ölçümler hakkındaki iddiası, I. düzey ölçümler için özellikle doğrudur. Ancak eğer biz daha farklı yollar keşfedebilirsek din, bireysel olarak tecrübe edilir ve yayılır. Ayrıca fonksiyonel II. düzeydeki hassas ölçümler yapılabilir.

2. Dört Kriter

Ölçekleri değerlendirmek için kullanılan ve Tablo 3.1’de özetlenen dört kriter: teorik yapı, temsil gücüne sahip örneklem seçimi ve genelleştirme, güvenilir ölçekler ve geçerli ölçekler. Herbir kriterin puanlamasında

TABLO 3.1. Din ve Maneviyat İçeriklerini Değerlendirmek İçin Genel Puanlama Kriteri

Kriter	Kriter Puanlaması			En küçük ya da Hiç (0)
	Örnek (puanlama = 3)	İyi (2)	Kabul Edilebilir (1)	
Teorik temel	Net bir şekilde iyi bir tasarlanmamış (belki de başat) teorik çerçeveye dayanır	Net bir şekilde makul fakat karşılıklı teorik çerçeveye zorunlu olarak dayanmayan	Teoriye sadece parçalı olarak iyi bağlanma	Teori açıklanmıştır fakat teori ile bağlantı net değildir ya da teori şüphelidir; değerlendirilen bir teori yoktur
Örneklem Temsil Gücü / Genelleştirme	Net bir şekilde dini gelenek ve dar maneviyatla sınırlı olmayan büyük örneklemi temsil eder	Net bir şekilde küçük örneklemi temsil etmek için oluşturulan tasarım tarafından temsil edilir (Hristiyanlar ve tedavi gören insanlar vb. gibi)	Net bir şekilde dar bir örneklem tarafından temsil edilir (Evangelikler ve Mormonlar gibi) ya da daha geniş bir evrenin daha az oranda temsili	Sadece tek bir çalışmada kısıtlı bir örneklem ile sınırlı olan; evreni açık bir şekilde temsil etmeyen ya da tanımlanmış bir evrene sahip olmaz
Güvenilirlik (Alfa katsayısı ya da en az iki hafta içinde test-yeniden test)	İki ya da daha fazla çalışma arasında Mükemmel ($r > .80$)	İki ya da daha fazla çalışma arasında İyi ($r = .70$ 'ten $.80$ 'e kadar)	Tek bir çalışmada Mükemmel ($r > .80$) ya da İyi ($r = .70$ 'den $.80$ 'e kadar); İki ya da daha fazla çalışmada Orta ($r = .60$ 'dan $.70$ 'e kadar)	Tek bir çalışmada Orta ($r = .60$ 'tan $.70$ 'e kadar) ya da Düşük ($r < .60$); Raporlanan herhangi bir güvenilirlik verisi yok
Geçerlilik	Farklı çalışmalarda geçerliliğin en az iki türünde çoklu (farklı) örneklerde yüksek oranda anlamlı korelasyonlar	Geçerliliğin en az iki türünde çoklu örneklem arasında anlamlı korelasyonlar (tek çalışma ya da çoklu çalışmalardan)	Sadece tek bir örnekte türünde anlamlı korelasyonlar ya da çoklu örneklerde geçerliliğin tek bir türü	Sadece bir örnekteki geçerliliğin sadece bir ölçüğünde anlamlı korelasyonlar; tespit edilen anlamlı korelasyon yoktur

kullanılan dört aşama tabloda “örnek” basamağından “en küçük ya da hiç” basamağına doğru belirtilmiştir. Bu aşamalar kesinlik anlamına gelmemektedir ve özellikle “örnek” ya da “en düşük seviyede kabul edilebilir” gibi tanımlayıcılar kullanıldığında kesinlikle çürütülebilir. Aynı zamanda buradaki amaç, Ek 3.1’de dört kriterden biri içinde listelenen her bir ölçeği derecelendirmek de değildir. Aksine amaç, ölçüm başarısının din psikolojisinde nasıl tanımlandığını ve burada incelemeye alınan ölçeklerin nasıl seçildiğini basit bir şekilde göstermektir. Özellikle sadece dört kriterin tamamında en azından “kabul edilebilir” puanını kazanan olan ölçekler, incelemek için seçilmiştir. Bununla birlikte burada incelenen ölçeklerin çoğu, bir kriterden fazlasında kabul edilebilir puan sınırını aşmıştır.

a. Teorik Temeller

Bir ölçeğin teorik temellerini göz önünde bulundurmak iki kriteri gerektirir: (1) ölçeğin kendisi teorik desteklere sahip olmalıdır ve (2) aynı zamanda araştırmacı da elinin altında araştırma için net teorik temellere sahip olmalıdır. Ne yazık ki, daha önce tartışılan nedenlerden dolayı (karmaşık çok boyutlu yapılar, din ve maneviyatın sadece “ekleni” değişkenler olarak kullanılması, aralıksız araştırma programlarının eksikliği gibi) ölçme araçları geliştirmeyi gerektiren süreçleri içeren din değişkeni konulu deneysel araştırma, çoğunlukla güçlü teorik temellere sahip değildir. Daha büyük teorik programlar bağlamında geliştirilen ölçeklere burada yer verildi.

b. Temsil Gücüne Sahip Örneklem Seçimi/Genelleştirme

Daha önce tartışıldığı gibi örneklem seçimindeki eksiklikler, oldukça yaygındır ve araştırmacılar, örneğin Batılı olmayan dini geleneklere doğru yöneldikçe bu konuyla ilgili ölçeklerin sayısının oldukça az nadir (neyse ki bu tarz ölçekler geliştirilmeye başlandı) olduğunun ve Protestan dinine mensup olmayanları ölçen ölçeklerin sürekli yeteri kadar temsil edilmediğinin farkında olma konusunda uyarılmalıdır. Çok düşük seviyedeki bir ilgi hemen göze çarpmayabilir fakat önemlidir. Bazı din ölçeklerinin problemi muhtemelen onlar kesin olarak Hristiyan din ölçeği olarak tanımlanmasalar dahi Hristiyanlığın dini önyargılarını yansıtmalarıdır (Heelas, 1985).

Sonrasında ideal olarak sahip olmamız gereken şey, hem bir dini gelenek (bundan dolayı, bütün dinleri kapsayacak bir din ölçeği) hem de dar bir maneviyat (tek bir boyut tarafından tanımlanan bir ölçek gibi) tarafından

sınırlandırılmayan gebe nüfusu geniş ölçüde ve açık bir şekilde temsil eden ölçektir. Zıt kutupta ise temsil edilmeyen örneklem ya da araştırma amaçları için örnekleme anlamsız hale getiren dar bir nüfusun (yerel kilise okul sınıfının üyeleri ya da belirli bir mezhebe ait kolejdeki öğrenciler gibi) temsil edilmesi bulunmaktadır. Böylece daha geniş araştırma topluluğu için dikkate alınması gereken iki boyut daha vardır: örneklemin kendi evrenini temsil etmesi ve evrenin genelleştirme için büyüklüğü.

c. Güvenilirlik

Din ve maneviyat ölçülürken ölçek güvenilirliği normal olarak iki teknik kullanılarak değerlendirilir: (1) ölçeğin iç yapısını tanımlayan iç tutarlılık ve (2) test ve yeniden test güvenilirliği. Ölçeklerin çoğunluğu en yaygın olarak Cronbach (1951) alfa katsayısını kullanan iç tutarlılık güvenilirliğine dayanır. Bu teknik test-yeniden test ölçek güvenilirliğinde genellikle daha az kullanılır. Din psikolojisindeki ölçme araçlarının test güvenilirliği için paralel formlar kullanmak ise son derece nadirdir.

Güvenilirlik konusunu göz önünde bulundurmak için pratik bir sorun bulunmaktadır. Ölçeği oluşturan az sayıda madde olduğunda ölçeğin istatistiksel güvenilirliğinin zarar görmesine rağmen kısa ölçekler, özellikle din ve maneviyat ölçeği daha büyük araştırma grubunun ya da klinik ölçme araçlarının bir parçası olduğunda genellikle daha uygunabilir oldukları için ilgi çekicidir. Aynı zamanda kısa ölçekler çekicidir ve araştırmacıların ölçeğin istatistiksel gücünü sürdürmesini sağlayan, bazen büyük örneklem içerikli araştırma için gereklidir. Buna benzer tavizlerin çoğu geçerlilik sorunları için de geçerlidir.

d. Geçerlilik

Elbette ki geçerlilik, ölçme aracın aslında ölçmeye çalıştığı olguyu ölçüp ölçmemesi sorunudur. Geçerlilikle ilgili sorunlar bu bölüm içerisine serpiştirilmiştir ve genellikle de iki endişe bağlamında ifade edilmektedir: temsil gücü olmayan örneklemelerden kaynaklanan geçerlilik problemleri (genellikle Birleşik Devletler Protestan yöneliminin fazla temsil edildiği yerlerde) ve farklı örneklemeler arasında aralıksız araştırma programlarının olmamasından kaynaklanan geçerlilik problemleri. Yine de burada incelenen ölçeklerin, bir takım geçerlilik iddiaları vardır.

Oysa dindarlık ölçeklerinin güvenilirliği, iç tutarlılık tarafından değerlendirilme eğilimindeyken geçerlilik değerlendirmesi daha heterojendir. En azından aşağıdaki dört geçerlilik belirleme yöntemden (burada tartışılan ölçekler arasında iyi temsil edilmiş her bir yöntemle

birlikte) biri, çoğu ölçekte kullanılmaktadır: (1) Konverjan geçerliliği, (2) faktör geçerliliği, (3) kriter bağlantılı geçerlilik (ne “bilinen gruplar” ne de diskriminant geçerliliği) ve (4) içerik geçerliliği. İçerik geçerliliğini belirlemek oldukça subjektiftir ve bu yüzden de Tablo 3.1’deki geçerlilik kriterlerine dahil edilmemiştir.

C. Seçilen Ölçeklerin Değerlendirilmesi

Ek 3.1’de listelenen ölçeklerin birçoğu diğer kategorilere de dahil olabilir. Seçilen alanlardaki örnek ölçümler şimdi kısaca tartışılacaktır.

1. Aşama I: Dindarlığın Doğasına Yönelik Ölçümler

a. Genel Dindarlığı ya da Maneviyatı Değerlendiren Ölçekler

Buradaki girişim, insanlar arasındaki dini ya da manevi farklılıkları muhtemelen Büyük Beş kişilik boyutundan bağımsız olarak kişilik özelliği kadar geniş bir şekilde değerlendirmektir. Tsang and McCullough (2003), iddiaları için böyle geniş bir karakteristiğin varlığını dolaylı olarak destekleyen üç kaynaktan kanıt belirtir: (1) özellikle homojenik kültürel gruplardaki dindarlığın farklı yönleri (kilise üyeliği, özel dini uygulamalarla ilgilenmek ve dinin öznel önemi gibi) arasında kavramsal olarak anlamlı ilişkiler, (2) genellikle birbirleri ile bağlantılı ve daha yüksek faktör düzenini ortaya koyan çok maddeli ölçeklerdeki faktörler ve (3) Dindarlığın kısmen kalıtsal olabileceğinin kanıtı (bkz. D’Onofrio, Eaves, Murrelle, Maes, & Spilka, 1999). Piedmont’un (1999) *Manevi Aşkınlık Ölçeği* ve Hood’un (1975) *Mystisizm Ölçeği* belirli dini gelenekleri hesaba katmaksızın genel manevi eğilimleri (aşkın ya da mistik yönelimler de buna örnektir) ölçen örneklerdir. Bununla birlikte Rohrbaugh ve Jessor’un (1975) sekiz maddelik tek boyutlu genel dindarlık ölçeği, belirli bir din akideden bağımsız bir şekilde aşkın gerçekliğe karşı olan eğilimi ölçmeye çalışan genel Batılı dini perspektiften yoğun bir şekilde etkilenmiştir.

Paloutzian ve Ellison’un (1982) 20 maddelik *Manevi İyi-Oluş Ölçeği* (SWBS), dini ve manevi iyi-oluş literatüründe standart taşıyıcı olmuş ve yüzlerce çalışmada kullanılmıştır. (Daha yoğun fakat zaman alıcı ve bu yüzden de daha az kullanılan manevi ve dini iyi-oluşölçeği Moberg’in (1984) *Manevi İyi-Oluş Anketi*’dir.) SWBS, üç boyuta sahiptir: dini iyi-oluş (RWB) boyutu, varoluşsal iyi-oluş (EWB) boyutu ve RWB ile EWB puanlarının birleşmesi ile meydana gelen genel manevi iyi-oluş (SWB) boyutu. RWB maddeleri bir faktör altında kümelenir ve böylece de genel dindarlık ölçeğini meydana getirir. Sık kullanılması sebebiyle SWBS, iyi belirlenmiş kovarian ve diskriminant geçerliliğine sahiptir. Yine de o, muhafazakar dindar nüfus

içinde tavan etkisine maruz kalır (Ledbetter, Smith, Vosler-Hunter, & Fischer, 1991).

b. Dini ya da Manevi Bağlılığı Değerlendiren Ölçekler

Genel bir manevi ölçeği tanımlamanın tek yolu, kişinin dini olarak adanmışlık derecesini değerlendirmektir. Fakat bazı dini bağlılık ölçekleri, dini tecrübenin işlevsel unsurlarını (içgüdümlü dini yönelimin motive edici gücü gibi) daha iyi değerlendirebilir, burada listelenen ölçekler genel dindarlığın güvenilir bir değerlendirmesini açıkça ortaya koyar.

Dini Bağlılık Envanteri (RCI-10; Worthington ve ark., 2003) çeşitli dini geleneklerden (Hristiyanlar, Budistler, Müslümanlar ve Hindular) bireyler üzerinde test edilmiş dini bağlılığı ölçen 10 maddelik bir ankettir. Fakat birbirleri ile yüksek ilişki içinde olan iki faktörlü bir yapı desteklense de genel dini bağlılığın geniş çaplı bir değerlendirmesi olarak kullanılabilirliğini düşündürmektedir. RCI-10, iyi bir tutarlılığa, 3 haftalık ve 5 aylık test-yeniden test güvenilirliğine ve diskriminant geçerliliği kadar iyi bir yapıya sahiptir.

Santa Clara Dini İnancın Genişliği Anketi (SCSRFQ; Plante & Boccaccini, 1997) sadece kendini dindar olarak ifade eden insanların değil genel nüfusun dini inancının genişliğini ölçmek için tasarlanan 10 maddelik bir ölçektir. Eğer değerlendirmenin kısa olması gerekiyorsa ölçeğin, beş maddelik kısa formu (SCSRFQ-SF) da geliştirilmiştir (Plante, Vallaes, Sherman, & Wallston, 2002). Bu kısa form, beş maddenin tamamını iyi bir iç ve kovarjan geçerliliği ile içeren tek faktörlü bir yapıya sahiptir (Storch ve ark., 2004).

c. Dini ya da Manevi Gelişimi Değerlendiren Ölçekler

İnanç Olgunluğu Ölçeği, Benson, Donahue, and Erickson (1993) tarafından geliştirilen ve amacı “insanların Protestan geleneklerinin ‘ana hattı’ olarak görülen öncelikleri, bağlılıkları ve coşkunluğun ve inancı dönüştüren yaşamın karakteristik bakışaçılarını ne ölçüde davranışlarına yansıttığını” (s. 3) ölçmek olan 38 maddelik bir ölçektir. Böylece bu ölçeğin odağı, imanın içeriğinden ziyade değerleri ya da inancın davranışsal görünümünü vurgulama eğilimi olur (Tisdale, 1999).

Manevi Değerlendirme Envanteri (Hall & Edwards, 1996), manevi gelişimi ya da olgunluğu hem nesne ilişkileri hem de çağdaş manevi bakışaçısıyla ölçer. Ölçek, Batılı Hristiyan bağlamla sınırlıdır (örneğin o, Tanrıyla kurulan bireysel ilişkiyi vurgulamalar) ve ölçeğin ilk değerlendirmelerinin çoğu

kolej öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte ölçek, güçlü bir teorik temele de sahiptir ve halihazırda daha genel nüfusu içeren çok sayıda araştırma programında da kullanılmaktadır.

Leak ve meslektaşları son dönemde umut vadeden iki dini gelişim ölçeği geliştirmişlerdir. İlki 59 maddeli ve 5 seçenekli Likert tipi *dini olgunluk* ölçeğidir (Leak & Fish, 1999). Bu ölçek Allport'un (1950) şüphe ve bağlılığın bir kombinasyonu olan olgun din kavramına dayanır. İkincisi ise Fowler'ın (1981) teorisinin temel alındığı 8 maddeli ve çoktan seçmeli olan *inanç gelişimi* anketidir (Leak, Loucks, & Bowlin, 1999). Her iki ölçek de teorik açıdan iyi desteklenmiştir, her ikisi de makul oranda güvenilirdir ve güçlü içerik, öngörü ve yapı geçerliliği sergilerler.

2. Aşama II: Fonksiyonel Dindarlık Ölçekleri

Bireyin dini ve manevi yaşamı *nasıl* tecrübe ettiğini çeşitliliğini ile anlamak, genellikle din psikologları için özellikle onlar, dini diğer bazı olgulara bağlayan mekanizmayı belirlemeye çalıştıklarında son derece önemli bir sorundur. Örneğin dinin fiziksel ve ruhsal sağlıkla ilişkisi değerlendirdiklerinde Hill ve Pargament (2003), işlevsel olarak birbirleri ile ilişkili olan dinin kavramsallaştırılması ve ölçülmesindeki son gelişmeleri belirlemişlerdir: Tanrıya yakınlığın algılanması, yöneltici ve motive edici güçler olarak din ve maneviyat, dini destek ve dini ve manevi mücadele. Aşağıda bazı temel dini işlem ve işlevler hakkında teşmil gücüne sahip ölçeklerin kısa bir değerlendirmesi yer almaktadır.

a. Dini Sosyal Katılımı Değerlendiren Ölçekler

Araştırma dinin ve belki de maneviyatın faydalarından birinin genellikle sosyal destek için temeller sağlamasıdır. Sosyal katılım ölçekleri normal olarak kiliseye devam etme sıklığı ya da nadiren finansal katkılar etrafında kümelenen tek maddeleri kullanmaktadır. Bireyin dinden edindiği sosyal destek hakkındaki çok maddeli ölçekler nadirdir ve uygulandıklarında da çoğunlukla daha büyük ölçeklerin parçası olarak kullanılırlar. Örneğin *Dini Bağlılık Envanteri* (Hilty & Morgan, 1985) makul oranda iyi psikometrik nitelikler sergileyen çokboyutlu bir ölçektir ve 14 maddelik bir kilise bağlılığı altölçeği de içerir. Kilise bağlılığı altölçeği, bütün ölçekle karşılaştırılabilir psikometrik nitelikler sağlar ve kullanışlı bir kiliseye katılım ölçeği gibi gözükmetedir. Thurnstone ve Chave'nin (1929) *Kiliseye Karşı Tutum Ölçeği*, 30'dan fazla çalışmada kullanılmıştır ancak onun tarih içeren ifadelerinin revize edilmesi gerekebilir (Wulff, 1999).

b. Dini ya da Manevi Özel Uygulamaları Değerlendiren Ölçekler

Özel uygulama ölçekleri, örneğin Dejong, Faulkner ve Warland'ın (1976) *dini uygulama boyutu* isimli dindarlık ölçeği, *Dindarlık Ölçeği Boyutları*'nın altölçeği olan *Hristiyan Davranışı ve Dini Tören Evi* (Cornwall, Albrecht, Cunningham, & Pitcher, 1986), Bassett'in *Çoban Ölçeği*'nin altölçeği olan *Hristiyan Yürüyüşü* (Bassett ve ark., 1981) ya da Katz'ın (1988) *Öğrenci Dindarlığı Anketi*'nin altölçeği olan *Musevi Dini Tören ölçeği* gibi altölçekler içeren çok boyutlu ölçekler arasında iyi temsil edilmektedir. Ritüelistik davranışı, duayı, meditasyonu ya da kutsal belgeleri okumayı vurgulama eğilimindeki diğer altölçekler, daha büyük çokboyutlu ölçeklerin parçaları olarak oldukça yaygındır.

Budist İnançları ve Uygulamaları Ölçeği (Emavardhana & Tori, 1997), belirli inançlar (karma teorisi, yeniden dünyaya gelme, *anatta* ya da ruhsuzluk vb. doktrini gibi) ve uygulamalar (beş emre uymak ve meditasyon uygulaması vb. gibi) konusunda Budist öğretilere uyumu değerlendiren ve makul oranda güçlü psikometrik niteliklere sahip 11 maddelik bir ölçektir. *Dini Arkaplan ve Uygulama Ölçeği* (Connors, Tonigan, & Miller, 1996), iyi psikometrik niteliklere sahiptir, öncelikle özel dini ve manevi uygulamaları ölçmek için tasarlanmıştır, diğer ölçeklerden daha az Hristiyan odaklıdır, klinik örneklerde kullanılmak için geliştirilmiştir ve çeşitli araştırma programlarda giderek artan bir şekilde kullanılmaktadır.

c. Motive Edici Bir Güç Olarak Dini Değerlendiren Ölçekler

içgüdümlü (I) dini yönelimin “dünyevi olmayan, hatta kendini inkar eden niteliğine” (s. 144) karşı dışgüdümlü (E) dini yönelimin altında yatan “bariz bir şekilde faydacı motivasyonu” (Burris, 1999, s. 144) birbirinden ayırmadaki ölçüm sorunları, metodolojik ve teorik tartışmalara saplanıp kalmış olmasına rağmen dini yönelim, potansiyel açıdan dini yapıları kullanan araştırmalar için önemli bir yapı olarak varlığını sürdürmektedir. Gorsuch and McPherson'un (1989) *Gözden Geçirilmiş Dini Yönelim Ölçeği* (I-E/R), orijinal Allport ve Ross (1967) ölçeğini Kirkpatrick'in (1989) bazı dini yönelim çalışmalarından elde ettiği sonuçların yeniden analizi çizgisinde düzenler. Yani dışgüdümlü ölçeği, iki alt kategoriye (kişisel yönelimli [Ep] ve sosyal yönelimli [Es] dışgüdümlülük) ayırır. Güçlü psikometrik nitelikleri ile bu 14 maddelik kısa ölçek, eğer onun I-E yapısı üzerine 20 yıllık araştırma bulgularının avantajlı kullanım durumundan başka bir neden yoksa muhtemelen mevcut en iyi dini yönelim ölçeğidir. Çok sayıda başka dini yönelim ölçeği de vardır. Bunlardan birisi de beş maddelik *Duke Din İndeksi*'nin (Koenig, Patterson, & Meador, 1997) üç maddesidir. Kısaldığına

(eğer sadece sınırlı sayıda madde sağlanabiliyorsa bu ölçeğe başvurulabilir) rağmen makul oranda güçlü psikometrik nitelikler sergiler.

Ancak Batson ve meslektaşları tarafından ortaya konulan önemli bir sorun da vardır. Buna göre Allport'un olgun dini hassasiyet düşüncesinin tam olarak anlaşılması, "bireyin dinin ne ölçüde, yaşam trajedileri ve çelişkileri tarafından yükseltilebilir varoluşsal sorularla hassas diyalog ve açık-uçlu sorular gerektirdiğini" (Batson, Schoenrade, & Ventis, 1993, s. 169) içermelidir. Batson ve Schoenrade'nin (1991a, 1991b) *Arayış Ölçeği*, bu yaklaşımın, şüphenin olumlu rolünü vurgulayan dine operasyonelleştirilmesidir ve hayata bireyin dini ve manevi çerçevesinden yaklaşıldığında ortaya çıkan sorunların karmaşıklığının değerlendirmesidir.

d. Dini ya da Manevi Tecrübeyi Değerlendiren Ölçekler

Din ve maneviyat ölçeklerinin çoğu, kendilerinin tecrübi doğasını vurgular. Underwood'un (1999) *Günlük Manevi Tecrübeler Ölçeği*, "bireyin günlük yaşamdaki aşkın varlık (Tanrı, İlah) algısını ve yaşamda aşkın varlıkla ilgilenmeyi ya da onunla etkileşim algısını ölçmeyi amaçlar. . . Bu alan maneviyatı kendi odak noktasına koyar ve çoğu dini sınırlara karşı etkin olarak kullanılabilir" (Underwood, 1999, s. 11).

Elbette ki dini ya da manevi tecrübeler, zorunlu olarak pozitif değildir. Çoğu araştırmacı, dini tecrübeye eşlik edebilecek sorumlulukları belgelemekle ilgilenmektedir. Tanrı ile mücadele, başkaları (aile üyeleri gibi) ile mücadele ya da bireyin kendisi ile mücadele etmesi gibi dini ve manevi mücadelelerin çeşitli türleri, örnek olacaktır. Exline'nin *Dini Zorlanma Ölçeği* (Exline, Yali, & Sanderson, 2000), dini ve manevi mücadeleler hakkındaki araştırmalar için kullanışlı olabilecek psikometrik açıdan güvenilir bir ölçektir.

3. Çok Boyutlu Ölçekler

Çoğu ölçek, dini ve manevi tecrübeyi çokboyutlu olarak kullanmaya çalışır. Fetzer Enstitüsü/Ulusal Yaşlanma Çalışma Grubu Enstitüsü (1999), 10 kavramsal alan altında 38 maddeli bir *çokboyutlu din ve maneviyat ölçeği* geliştirmiştir. Bu ölçek, Sosyal Bilimler için Ulusal Veri Programının tesadüfi ulusal taraması olan 1997-1998 Genel Sosyal Tarama (GSS) çalışmasına dahil edilmiştir. GSS verisinden elde edilen ilk analizler, "ölçeğin teorik temelini destekler ve ölçeğin daha ileri araştırmalara olanak sağlamak için uygun geçerlilik ve güvenilirliğe sahip olduğunu gösterir" (s. 89). Eğer hem din hem de maneviyatın genel ve çokboyutlu ölçeğine ihtiyaç duyulursa, o zaman bu ölçek net bir şekilde göz önünde tutulmaya değer.

D. Sonuç

Bu analizin sonuçları, Gorsuch'un (1984) 20 yıl önceki din ve maneviyatın bilimsel olarak incelenmesindeki ölçüm paradigmasının büyüklük ölçüde başarıya ulaştığı ve bizim şu anda yeteri kadar ölçme aracına sahip olduğumuz şeklindeki iddiasını desteklemektedir. Bilimsel araştırmacılar arasında din ve maneviyat konularına ilginin artması, çoğu Gorsuch'un etkili makalesinden sonra meydana gelen, ölçeklerin daha da yaygınlaşmasını tetiklemiştir –bilhassa maneviyat değişkeni ile çevrelenmiş karmaşıklık ve kavramsal karışıklık sağlayan bir ilgi kaynağı. Ancak hala bu kısa dönem içerisinde gelişen şey, dini ve manevi tecrübenin çok sayıdaki alanları için dini ve manevi tecrübe ölçeklerinin etkileyici görkemidir.

Ek 3.1. Din ve Maneviyatla Alakalı 12 Alandaki Özel Ölçekler

Aşağıdaki ölçek listeleri, Fetzer Enstitüsü/Ulusal Yaşlanma (1999) Çalışma Grubu Enstitüsü tarafından belirlenen din ve maneviyatın dokuz alanına gruplandırılmıştır. Üç alan (Genel Dindarlık ya da Maneviyat; Manevi Gelişim ve Motive Eden Bir Güç Olarak Din ya da Maneviyat) eklenmiştir. Aynı zamanda bkz. Hill ve Hood (1999).

Aşama I: Yaratılışla İlgili Din ya da Maneviyat Ölçekleri

1. Genel Dindarlığı ve Maneviyatı Değerlendiren Ölçekler

Mistisizm Ölçeği (Hood, 1975)

Dindarlık Ölçümü (Rohrbaugh & Jessor, 1975)

Manevi Aşkınılık Ölçeği (Piedmont, 1999)

Manevi Sağlık Ölçeği (Paloutzian & Ellison, 1982)

2. Dini ve Manevi Bağlılığı Değerlendiren Ölçekler

Dini Bağlılığın Boyutları Ölçeği (Glock & Stark, 1966)

Dini Bağlılık Ölçeği (Pfeifer & Waelty, 1995)

Dini Bağlılık Envanteri—10 (Worthington ve arkadaşları, 2003)

Santa Clara Dini İnanç Kuvveti Anketi (Plante & Boccaccini, 1997)

3. Dini ya da Manevi Gelişimi Değerlendiren Ölçekler

İnanç Gelişimi Mülakat Rehberi (Fowler, 1981)

İnanç Gelişim Ölçeği (Leak, Loucks, & Bowlin, 1999)

İnanç Olgunluk Ölçeği (Benson, Donahue, & Erickson, 1993)

Dini Olgunluk Ölçeği (Leak & Fish, 1999)

Manevi Değerlendirme Envanteri (Hall & Edwards, 1996)

4. *Dini ya da Manevi Geçmişi Değerlendiren Ölçekler*

Manevi Geçmiş (Maugans, 1996)

Manevi Geçmiş Ölçeği (Hays, Meador, Branch, & George, 2001)

Aşama II: İşlevsel Dindarlık ya da Maneviyat Ölçekleri

5. *Dini ya da Manevi Sosyal Katılımı Değerlendiren Ölçekler*

Kiliseye Karşı Tutum Ölçeği (Thurstone & Chave, 1929)

Kiliseye ve Dini Uygulamalara Karşı Tutum Ölçeği (Dynes, 1955)

Dini İlgi Envanteri (Hilty & Morgan, 1985)

6. *Dini ya da Manevi Bireysel Uygulamaları Değerlendiren Ölçekler*

Budist İnançları ve Uygulamaları Ölçeği (Emavardhana & Tori, 1997)

Dini Altyapı ve Davranış (Connors, Tonigan, & Miller, 1996)

Dua Çeşitleri Ölçeği (Poloma & Pendleton, 1989)

7. *Dini ya da Manevi Desteği Değerlendiren Ölçekler*

Dini Baskılar Ölçeği (Altemeyer, 1988)

Dini Destek (Krause, 1999)

Dini Destek Ölçeği (Fiala, Bjorck, & Gorsuch, 2002)

8. *Dini ya da Manevi Başa Çıkmayı Değerlendiren Ölçekler*

Dini Başa Çıkma Ölçeği (RCOPE) (Pargament, Koenig, & Perez, 2000)

Dini Başa Çıkma Faaliyetleri Ölçeği (Pargament ve ark., 1990)

Dini Problem Çözme Ölçeği (Pargament ve ark., 1988)

9. *Dini ya da Manevi İnançları ve Değerleri Değerlendiren Ölçekler*

Hıristiyan Ortodoksluk Ölçeği (Fullerton & Hunsberger, 1982)

Hıristiyan İnancının Sevgi ve Suçluluk Yönelimli Boyutları
(McConahay & Hough, 1973)

Tanrı Sevgisi ve Denetimi Ölçeği (Benson & Spilka, 1973)

Dini Tutuculuk Ölçeği (Altemeyer & Hunsberger, 1992)

Manevi İnanç Envanteri (Holland ve ark., 1998)

Manevi İnanç Ölçeği (Schaler, 1996)

10. *Dini ya da Maneviyatı Motive Edici Güçler Olarak Değerlendiren Ölçekler*

İçgüdümlü-Dışgüdümlü Ölçek – Yenilenmiş (Gorsuch & McPherson, 1989)

Araştırma Ölçeği (Batson, Schoenrade, & Ventis, 1993)

Dini Yönelim Ölçeği (Allport & Ross, 1967)

Dini Özümseme Ölçeği (Ryan, Rigby, & King, 1993)

11. *İlişkileri Düzenleyen ve Uzlaştıran Dini ya da Manevi Teknikleri Değerlendiren Ölçekler*

Affedicilik Ölçeği (Brown, Gorsuch, Rosik, & Ridley, 2001)

Bağışlama Eğilimi Ölçümü (Brown, 2003)

Günahlarla Alakalı Kişilerarası Motivasyonlar Envanteri
(McCullough ve ark., 1998)

12. *Dini ya da Manevi Tecrübeleri Değerlendiren Ölçekler*

Günlük Manevi Tecrübeler Ölçeği (Underwood, 1999)

Öz Manevi Tecrübeler İndeksi (INSPIRIT) (Kass, Friedman, Leserman, Zuttermeister, & Benson, 1991)

Dini Tecrübe Olayları Ölçümü (REEM) (Hood, 1970)

Dini Gerginlik (Exline, Yali, & Sanderson, 2000)

Manevi Tecrübe İndeksi - Yenilenmiş (Genia, 1997)

Manevi Yönelim Envanteri (Elkins, Hedstrom, Hughes, Leaf, & Saunders, 1988)

KAYNAKÇA

- ALLPORT, G. W. (1950). *The individual and his religion*. New York: Macmillan.
- ALLPORT, G.W., & ROSS, J. M. (1967). Personal religious orientation and prejudice. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 432-443.
- ALTEMEYER, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding right-wing authoritarianism*. San Francisco: Jossey-Bass.
- ALTEMEYER, B., & HUNSBERGER, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2, 113-133.
- BASSETT, R. L., MILLER, S., ANSTEY, K., CRAFTS, K., HARMON, J., LEE, Y., PARKS, J., ROBINSON, M., SMID, H., STERNER, W., STEVENS, C., WHEELER, B., & STEVENSON, D. H. (1990). Picturing God: A nonverbal measure of God concept for conservative Protestants. *Journal of Psychology and Christianity*, 9(2), 73-81.
- BASSETT, R. L., SADLER, R. D., KOBISCHEN, E. E., SKIFF, D. M., MERRILL, I. J., ATWATER, B. J., & LIVERMORE, P. W. (1981). The Shepherd Scale: Separating the sheep from the goats. *Journal of Psychology and Theology*, 9, 335-351.
- BATSON, C. D., & SCHOENRADE, P. A. (1991a). Measuring religion as quest: 1. Validity concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 416-429.
- BATSON, C. D., & SCHOENRADE, P. A. (1991b). Measuring religion as quest: 2. Reliability concerns. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 430-447.
- BATSON, C. D., SCHOENRADE, P., & VENTIS, W. L. (1993). *Religion and the individual: A social-psychological perspective* (rev. ed.). New York: Oxford University Press.
- BENSON, P. L., DONAHUE, M. J., & ERICKSON, J. A. (1993). The Faith Maturity Scale: Conceptualization, measurement, and empirical validation. In M. L. Lynn & D. O. Moberg (Eds.), *Research in the social scientific study of religion* (Vol. 5, pp. 1-26). Greenwich, CT: JAI Press.
- BENSON, P., & SPILKA, B. (1973). God-image as a function of self-esteem and locus of control. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 12, 297-310.
- BLACK, H. K. (1999). Poverty and prayer: Spiritual narratives of elderly African-American women. *Review of Religious Research*, 40, 359-374.

- BRAITHWAITE, V. A., & SCOTT, W. A. (1991). Values. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, & L. S. Wrightsman (Eds.), *Measures of personality and social psychological attitudes* (pp. 661–753). New York: Academic Press.
- BROWN, R. P. (2003). Measuring individual differences in the tendency to forgive: Construct validity and links with depression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 759–771.
- BROWN, S. W., GORSUCH, R. L., ROSIK, C. H., & RIDLEY, C. R. (2001). The development of a scale to measure forgiveness. *Journal of Psychology and Christianity*, 20, 40–52.
- BURRIS, C. T. (1999). Religious Orientation Scale. In P. C. Hill & R. W. Hood, Jr. (Eds.), *Measures of religiosity* (pp. 144–154). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- CHATTERS, L. M., TAYLOR, R. J., & LINCOLN, K. D. (2002). Advances in the measurement of religiosity among older African Americans: Implications for health and mental health researchers. In J. H. Skinner & J. A. Teresi (Eds.), *Multicultural measurement in older populations* (pp. 199–220). New York: Springer.
- CONNORS, G. J., TONIGAN, J. S., & MILLER, W. R. (1996). A measure of religious background and behavior for use in behavior change research. *Psychology of Addictive Behaviors*, 10, 90–96.
- CORNWALL, M., ALBRECHT, S. L., CUNNINGHAM, P. H., & PITCHER, B. L. (1986). The dimensions of religiosity: A conceptual model with an empirical test. *Review of Religious Research*, 27, 226–244.
- CRONBACH, L. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *Psychometrika*, 31, 93–96.
- DEJONG, G. F., FAULKNER, J. E., & WARLAND, R. H. (1976). Dimensions of religiosity reconsidered: Evidence from a cross-cultural study. *Social Forces*, 54, 866–889.
- DONAHUE, M. J. (1985). Intrinsic and extrinsic religiousness: Review and meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 48, 400–419.
- D'ONOFRIO, B. M., EAVES, L. J., MURRELLE, L., MAES, H. H., & SPILKA, B. (1999). Understanding biological and social influences on religious affiliation, attitudes, and behaviors: A behavior genetic perspective. *Journal of Personality*, 67, 953–984.
- DYNES, R. R. (1955). Church-sect typology and socio-economic status. *American Sociological Review*, 20, 555–660.
- ELKINS, D. N., HEDSTROM, L. J., HUGHES, L. L., LEAF, J. A., & SAUNDERS, C. (1988). Toward phenomenological spirituality: Definition,
-

description and measurement. *Journal of Humanistic Psychology*, 28(4), 5–18.

- ELLISON, C. G., & TAYLOR, R. J. (1996). Turning to prayer: Social and situational antecedents of religious coping among African-Americans. *Review of Religious Research*, 38, 111–131.
- EMAVARDHANA, T., & TORI, C. D. (1997). Changes in self-concept, ego defense mechanisms, and religiosity following seven-day Vipassana meditation retreats. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 36, 194–206.
- EMMONS, R. A. (1999). *The psychology of ultimate concerns: Motivation and spirituality in personality*. New York: Guilford Press.
- EMMONS, R. A., & PALOUTZIAN, R. F. (2003). The psychology of religion. *Annual Review of Psychology*, 54, 377–402.
- EXLINE, J. J., YALI, A. M., & SANDERSON, W. C. (2000). Guilt, discord, and alienation: The role of religious strain in depression and suicidality. *Journal of Clinical Psychology*, 56, 1481–1496.
- FETZER INSTITUTE/NATIONAL INSTITUTE OF AGING WORKING GROUP (1999, October). *Multidimensional measurement of religiousness/spirituality for use in health research: A report of the Fetzer Institute/National Institute on Aging Working Group*. Kalamazoo, MI: John E. Fetzer Institute.
- FIALA, W. E., BJORCK, J. P., & GORSUCH, R. L. (2002). The Religious Support Scale: Construction, validation, and cross-validation. *American Journal of Community Psychology*, 30, 761–786.
- FOWLER, J. (1981). *Stages of faith*. San Francisco: Harper & Row.
- FULLERTON, J. T., & HUNSBERGER, B. (1982). A unidimensional measure of Christian orthodoxy. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 21, 317–326.
- GENIA, V. (1997). The Spiritual Experience Index: Revision and reformulation. *Review of Religious Research*, 38, 344–361.
- GLOCK, C., & STARK, R. (1966). *Christian beliefs and anti-Semitism*. New York: Harper & Row.
- GORSUCH, R. L. (1984). Measurement: The boon and bane of investigating religion. *American Psychologist*, 39, 228–236.
- GORSUCH, R. L. (1988). Psychology of religion. *Annual Review of Psychology*, 39, 201–221.
- GORSUCH, R. L. (1990). Measurement in psychology of religion revisited. *Journal of Psychology and Christianity*, 9(2), 82–92.

- GORSUCH, R. L., & McPHERSON, S. E. (1989). Intrinsic/extrinsic measurement: I/E-revised and singleitem scales. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 28, 348–354.
- HALL, T.W., & EDWARDS, K. J. (1996). The initial development and factor analysis of the Spiritual Assessment Inventory. *Journal of Psychology and Theology*, 24, 233–246.
- HAYS, J. C., MEADOR, K. G., BRANCH, P. S., & GEORGE, L. K. (2001). The Spirituality History Scale in Four Dimensions (SHS-4): Validity and reliability. *The Gerontologist*, 41, 239–249.
- HEELAS, P. (1985). Social anthropology and the psychology of religion. In L. B. Brown (Ed.), *Advances in the psychology of religion* (pp. 34–51). Oxford, UK: Pergamon Press.
- HILL, P. C. (1994). Toward an attitude process model of religious experience. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 33, 303–314.
- HILL, P. C. (1995). Affective theory and religious experience. In R.W. Hood, Jr. (Ed.), *Handbook of religious experience: Theory and practice* (pp. 353–377). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- HILL, P. C. (2002). Spiritual transformation: Forming the habitual center of personal energy. *Research in the Social Scientific Study of Religion*, 13, 87–108.
- HILL, P. C., & Hood, R.W., Jr. (1999). *Measures of religiosity*. Birmingham, AL: Religious Education Press.
- HILL, P. C., & Pargament, K. I. (2003). Advances in the conceptualization and measurement of religion and spirituality. *American Psychologist*, 58, 64–74.
- HILL, P. C., Pargament, K. I., Hood, R. W., Jr., McCullough, M. E., Swyers, J. P., Larson, D. B., & Zinnbauer, B. J. (2000). Conceptualizing religion and spirituality: Points of commonality, points of departure. *Journal for the Theory of Social Behaviour*, 30, 51–77.
- HILTY, D. M., & MORGAN, R. L. (1985). Construct validation for the Religious Involvement Inventory: Replication. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 24, 75–86.
- HOLLAND, J. C., KASH, K. M., PASSIK, S., GRONERT, M. K., SISON, A., LEDERBERG, M., RUSSAK, S. M., BAIDER, L., & FOX, B. (1998). A brief spiritual beliefs inventory for use in quality of life research in life-threatening illness. *Psycho-Oncology*, 7, 460–469.
- HOOD, R. W., Jr. (1970). Religious orientation and the report of religious experience. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 9, 285–291.
-

- HOOD, R. W., Jr. (1975). The construction and preliminary validation of a measure of reported mystical experience. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 14, 29–41.
- HOOD, R. W., Jr. (1995). The facilitation of religious experience. In R.W. Hood, Jr. (Ed.), *Handbook of religious experience* (pp. 568–597). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- HOOD, R. W., Jr. (1997). The empirical study of mysticism. In B. Spilka&D.N. McIntosh (Eds.), *The psychology of religion: Theoretical approaches* (pp. 222–232). Boulder, CO: Westview Press.
- HOOD, R. W., Jr., SPILKA, B., HUNSBERGER, B., & GORSUCH, R. (1996). *The psychology of religion: An empirical approach* (2nd ed.). New York: Guilford Press.
- KASS, J. D., FRIEDMAN, R., LESERMAN, J., ZUTTERMEISTER, P. C., & BENSON, H. (1991). Health outcomes and a new index of spiritual experience. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 30, 203–211.
- KATZ, Y. J. (1988). A validation of the Social–Religious–Political Scale. *Educational and Psychological Measurement*, 48, 1025–1028.
- KIRKPATRICK, L. A. (1989). A psychometric analysis of the Allport–Ross and Feagin measures of intrinsic–extrinsic religious orientation. In D. O. Moberg&M. L. Lynn (Eds.), *Research in the social scientific study of religion* (Vol. 1, pp. 1–31). Greenwich, CT: JAI Press.
- KIRKPATRICK, L. A. (1992). An attachment-theory approach to the psychology of religion. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2, 3–28.
- KIRKPATRICK, L. A. (1995). Attachment theory and religious experience. In R. W. Hood, Jr. (Ed.), *Handbook of religious experience* (pp. 446–475). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- KIRKPATRICK, L. A., & HOOD, R. W., Jr. (1990). Intrinsic–extrinsic religious orientation: The boon or bane of contemporary psychology of religion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29, 442–462.
- KOENIG, H., PATTERSON, G. R., & MEADOR, K. G. (1997). Religion Index for Psychiatric Research: A 5-item measure for use in health outcome studies. *American Journal of Psychiatry*, 154, 885.
- KRAUSE, N. (1999). Religious support. In *Multidimensional measurement of religiousness/spirituality for use in health research: A report of the Fetzer Institute/National Institute on Aging Working Group* (pp. 57–64). Kalamazoo, MI: John E. Fetzer Institute.
- KUHN, T. S. (1970). *The structure of scientific revolutions* (2nd ed.). Chicago: University of Chicago Press.
-

- LARSON, D. B., SWYERS, J. P., & McCULLOUGH, M. E. (1998). *Scientific research on spirituality and health: A consensus report*. Bethesda, MD: National Institute for Healthcare Research.
- LEAK, G. K., & FISH, S. B. (1999). Development and initial validation of a measure of religious maturity. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 9, 83–103.
- LEAK, G. K., LOUCKS, A. A., & BOWLIN, P. (1999). Development and initial validation of an objective measure of faith development. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 9, 105–124.
- LEDBETTER, M. F., SMITH, L. A., VOSLER-HUNTER, W. L., & FISCHER, J. D. (1991). An evaluation of the research and clinical usefulness of the Spiritual Well-Being Scale. *Journal of Psychology and Theology*, 19, 49–55.
- MAUGANS, T. A. (1996). The SPIRITual history. *Archives of Family Medicine*, 5, 11–16.
- McCONAHAY, J. B., & HOUGH, J. C., Jr. (1973). Love and guilt-oriented dimensions of Christian belief. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 12, 53–64.
- McCULLOUGH, M. E., RACHAL, K. C., SANDAGE, S. J., WORTHINGTON, E. L., BROWN, S. W., & HIGHT, T. (1998). Interpersonal forgiving in close relationships: II. Theoretical elaboration and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75, 1586–1603.
- McINTOSH, D. N. (1995). Religion as schema, with implications for the relation between religion and coping. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 5, 1–16.
- MILLER, W. R. (1998). Researching the spiritual dimensions of alcohol and other drug problems. *Addiction*, 93, 979–990.
- MOBERG, D. O. (1984). Subjective measures of spiritual well-being. *Review of Religious Research*, 25, 351–359.
- MOBERG, D. O. (2002). Assessing and measuring spirituality: Confronting dilemmas of universal and particular evaluative criteria. *Journal of Adult Development*, 9, 47–60.
- NEWBERG, A., D'AQUILI, E. G., & RAUSE, V. (2001). *Why God won't go away: Brain science and the biology of belief*. New York: Ballantine Books.
- PALOUTZIAN, R. F., & ELLISON, C.W. (1982). Loneliness, spiritual well-being, and quality of life. In L. A.
- PEPLAU & D. PERLMAN (Eds.), *Loneliness: A sourcebook of current theory, research and therapy* (pp. 224–237). New York: Wiley Interscience.
-

- PALOUTZIAN, R. F., RICHARDSON, J. T., & RAMBO, L. R. (1999). Religious conversion and personality change. *Journal of Personality, 67*, 1047–1079.
- PARGAMENT, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping*. New York: Guilford Press.
- PARGAMENT, K. I., ENSING, D. S., FALGOUT, K., OLSEN, H., REILLY, B., VAN HAITSMAN, K., & WARREN, R. (1990). God help me: I. Religious coping efforts as predictors of the outcomes to significant life events. *American Journal of Community Psychology, 18*, 793–824.
- PARGAMENT, K. I., KENNEL, J., HATHAWAY, W., GREVENGOED, N., NEWMAN, J., & JONES, W. (1988). Religion and the problem-solving process: Three styles of coping. *Journal for the Scientific Study of Religion, 27*, 90–104.
- PARGAMENT, K. I., KOENIG, H. G., & PEREZ, L. M. (2000). The many methods of religious coping: Development and initial validation of the RCOPE. *Journal of Clinical Psychology, 56*, 519–543.
- PENDLETON, S., CAVILLI, K. S., PARGAMENT, K. I., & NASR, S. (2002). Spirituality in children with cystic fibrosis: A qualitative study. *Pediatrics, 109*, 1–11.
- PFEIFER, S., & WAELTY, U. (1995). Psychopathology and religious commitment: A controlled study. *Psychopathology, 28*, 70–77.
- PIEDMONT, R. L. (1999). Does spirituality represent the sixth factor of personality?: Spiritual transcendence and the five-factor model. *Journal of Personality, 67*, 985–1013.
- PLANTE, T. G., & BOCCACCINI, M. T. (1997). The Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire. *Pastoral Psychology, 45*, 375–387.
- POLOMA, M. M., & PENDLETON, B. F. (1989). Exploring types of prayer and quality of life: A research note. *Review of Religious Research, 31*, 46–53.
- ROHRBAUGH, J., & JESSOR, R. (1975). Religiosity in youth: A personal control against deviant behavior. *Journal of Personality, 43*, 136–155.
- RYAN, R. M., RIGBY, S., & KING, K. (1993). Two types of religious internalization and their relations to religious orientations and mental health. *Journal of Personality and Social Psychology, 65*, 586–596.
- SANDOVAL, J. H., FRISBY, C. L., GEISINGER, K. F., RAMOS-GRENIER, J., & SCHEUNEMAN, J. D. (1998). *Test interpretation and diversity: Achieving equity in assessment*. Washington, DC: American Psychological Association.

- SCHALER, J. A. (1996). Spiritual thinking in addiction-treatment providers: The Spiritual Belief Scale. *Alcoholism Treatment Quarterly*, 14(3), 7–33.
- STORCH, E. A., ROBERTI, J. W., BAGNER, D. M., LEWIN, A. B., BAUMEISTER, A. L., & GEFFKEN, G. R. (2004). Further psychometric properties of the Santa Clara Strength of Religious Faith Questionnaire—Short-Form. *Journal of Psychology and Christianity*, 23, 51–53.
- THURSTONE, L. L., & CHAVE, E. J. (1929). *The measurement of attitude: A psychophysical method and some experiments with a scale for measuring attitude toward the church*. Chicago: University of Chicago Press.
- TISDALE, T. C. (1999). Faith Maturity Scale. In P. C. Hill & R. W. Hood, Jr. (Eds.), *Measures of religiosity* (pp. 171–174). Birmingham, AL: Religious Education Press.
- TSANG, J., & McCULLOUGH, M. E. (2003). Measuring religious constructs: A hierarchical approach to construct organization and scale selection. In S. J. Lopez & C. R. Snyder (Eds.), *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures* (pp. 345–360). Washington, DC: American Psychological Association.
- UNDERWOOD, L. G. (1999). Daily spiritual experiences. In *Multidimensional measurement of religiousness/spirituality for use in health research: A report of the Fetzer Institute/National Institute of Aging Working Group* (pp. 11–17). Kalamazoo, MI: John E. Fetzer Institute.
- WORTHINGTON, E. L., Jr., WADE, N. G., HIGHT, T. L., RIPLEY, J. S., McCULLOUGH, M. E., BERRY, J. W., SCHMITT, M. M., BERRY, J. T., BURSLEY, K. H., & O'CONNOR, L. (2003). The Religious Commitment Inventory—10: Development, refinement, and validation of a brief scale for research and counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 50, 84–96.
- WULFF, D. M. (1999). Attitude Toward the Church Scale. In P. C. Hill & R. W. Hood, Jr. (Eds.), *Measures of religiosity* (pp. 467–471). Birmingham, AL: Religious Education Press.